УДК 371.311.4

Гребінник Л. В.,
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, м. Київ

ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ АУДІЮВАННЮ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У ПРАКТИЧНОМУ КУРСІ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ З ЗАСТОСУВАННЯМ БЛАНКОВИХ МЕТОДИК

У статті розглянуто способи підвищення ефективності навчання аудіюванню з застосуванням бланкових методик. На прикладі навчального посібника "Hörverstehen. Збірник аудіовправ з німецької мови" проаналізовано різні види аудіовправ на дотекстовому, текстовому та післятекстовому етапах аудіювання.

***Ключові слова**: аудіювання, аудіотекст, аудіовправа, бланкове тестування.*

В статье рассмотрено способы повышения эффективности обучения аудированию с употреблением бланковых методик. На примере учебного пособия "Hörverstehen. Сборник аудиоупражнений по немецкому языку" проанализировано разные виды аудиоупражнений на дотекстовом, текстовом и послетекстовом етапах аудирования.

***Ключевые слова:** аудирование, аудиотекст, аудиоупражнение, бланковое тестирование.*

In the article the methods of efficiency increase of teaching listening are considered with the use of form methods. On the example of workbook "Hörverstehen. Listening exercises book on the German language" is analysed different types of audioexercises on the foretext, the text and the aftertext stages of listening.

***Keywords:** listening, audio-text, audio-exercise, form testing.*

Термін аудіювання застосовується у методичній літературі відносно недавно. Він протиставляється терміну слухання. У той час коли слухання означає лише акустичне сприйняття звукоряду, термін аудіювання включає в себе процес сприйняття і розуміння почутого.

Аудіювання, поряд з говорінням, забезпечує можливість спілкування іноземною мовою. Оскільки мовленнєве спілкування є двостороннім процесом, то недооцінювання ролі аудіювання, тобто слухового сприйняття усного мовлення, може вкрай негативно відобразитись на мовленнєвій підготовці студентів. Адже саме несформованість аудитивних навичок є причиною комунікативних невдач. Висловлювання студентів з приводу нерозуміння ними адресованих їм запитань, прохань і т.п. підтверджують той факт, що розуміння усного мовлення іноземною мовою потребує спеціальної підготовки.

© Гребінник Л. В., 2010

Викладач, хоча й усвідомлює роль аудіювання у формуванні мовленнєвих навичок, не завжди орієнтується як у виборі аудіоматеріалів, так і в повноті можливостей, які пропонує той чи інший аудіотекст. У даній статті ми покажемо на окремих прикладах широту та різноманітність методичних прийомів при роботі з аудіотекстом, а також докладніше зупинимося на методиці бланкового контролю і проілюструємо його ефективність.

Будь-який, навіть мінімальний, рівень володіння аудіюванням іноземною мовою включає в себе низку сформованих операцій, які лежать в основі даного виду мовленнєвої діяльності. По-перше, це розпізнавання звукового потоку, по-друге, сприйняття значення аудійованих одиниць, по-третє, виявлення значущої інформації в аудійованому тексті [3]. Залежно від навчальних задач та за ознаками повноти розуміння інформації розрізняють аудіювання з повним розумінням, аудіювання з розумінням основного змісту тексту та аудіювання з метою здобуття необхідної чи зазначеної інформації [5].

Хоча процес аудіювання протікає зазвичай без зовнішніх проявів, це активний процес, який потребує значних інтелектуальних зусиль. Під час аудіювання слухач виконує складну перцептивно-мнемонічну діяльність, яка включає низку аналітико-синтетичних, порівняльних операцій, операції протиставлення, абстрагування, конкретизації та ін.

При підборі аудіотексту слід враховувати як об’єктивні мовні чинники (автентичність, словниковий матеріал, зміст, композиція, граматичні особливості), так і індивідуальні особливості слухача (аудиторії слухачів), їх комунікативні потреби. Аудіоматеріал повинен стимулювати комунікацію, спонукати до дискусії, висловлення власної думки. Останнім часом у методиці іноземних мов підкреслюється актуальність країнознавчого аспекту. У процесі аудіювання цей аспект також не втрачає своєї актуальності: якщо аудіотекст включає дані про країну, мова якої вивчається, про повсякденне життя, звичаї і традиції її народу, то це розширює діапазон знань студентів, збагачує їх ерудицію [4].

Саме цими принципами ми керувались, працюючи над навчальним посібником з аудіювання “Hörverstehen. Збірник аудіовправ з німецької мови” [2]. Автентичні аудіотексти, включені до посібника, згруповані в 11 тематичних розділів: Abschnitt I: Persönliches: Bekanntschaft & Familie; Abschnitt II: Alltägliches Leben; Abschnitt III: Freizeit & Aktivitäten; Abschnitt IV: Studium & Beruf; Abschnitt V: Kunst & Kultur; Abschnitt VI: Weltliteratur; Abschnitt VII: Deutschland: Land & Leute; Abschnitt VIII: Natur & Umwelt; Abschnitt IX: Wissenschaft & Industrie; Abschnitt X: Zwischenmenschliche Beziehungen: natürliche und soziale Voraussetzungen; Abschnitt XI: Aktuelles. Такий тематичний діапазон дозволяє, по-перше, підібрати потрібний аудіоматеріал до того чи іншого модуля, а по-друге,

на неспеціальних факультетах можливо застосовувати аудіювання з урахуванням специфіки напряму підготовки студентів (природничі науки, психологія, соціологія, історія, педагогіка і т. д.).

Окремо слід звернути увагу на новизну та актуальність змісту аудіотекстів, що безперечно буде цікавим для сучасного студента. Наведемо окремі приклади: "Das Studentenwohnheim", "Die verschiedenen Bewerbungswege", "Männer und Frauen. Geschichte der Rollenverteilung", "Die Mobiltelefontarife", "Liebe im Internet", "Kampf gegen Menschenhandel" та ін. У розділі VI "Weltliteratur" підібрано твори світової літератури різних історичних періодів, жанрів, стилів. Отже, цей розділ включає казки ("Die Bremer Stadtmusikanten"), байки (Äsop "Das Pferd und der Esel"), поезію (R.M. Rilke "Herbsttag"), уривки з класичних творів (Auszug aus "Postmeister" von A.S. Puschkin). Не менш цікавим є й розділ VII "Deutschland: Land & Leute", який містить країнознавчу та соціокультурну інформацію, а саме аудіотексти про звичаї та традиції німців ("Die Vorweihnachtszeit in Deutschland", "Oktoberfest", "Ostern in Deutschland"), про їх побут та повсякдення ("Das Essen: typisch deutsch"), про визначні місця Німеччини ("Auf dem Alexanderplatz", "Der Urwald in Deutschland"), про національну символіку ("Die ungeliebte Hymne der Deutschen") та ін.

Навчання аудіюванню включає в себе зняття тих труднощів, які обов'язково виникають у процесі сприйняття на слух іншомовного тексту. Це, перш за все, труднощі розуміння незнайомих слів, складних граматичних конструкцій, розуміння мовлення у швидкому темпі та мовлення різних дикторів, розуміння аудіотексту великого розміру при одноразовому сприйнятті інформації, відсутність зорової опори та наявність перешкод. Для зняття цих труднощів необхідно застосовувати відповідні вправи з максимальним використанням аудитивних та аудіовізуальних джерел інформації.

Робота з аудіотекстом складається з трьох етапів: дотекстового, текстового та післятекстового. Основна мета дотекстового етапу – зняття мовних труднощів аудіотексту, яка реалізується шляхом введення нового лексичного матеріалу, роботи зі складними граматичними структурами (розпізнавання, диференціація), постановки дотекстових запитань, а отже формування системи орієнтирів перед аудіюванням. На текстовому етапі в процесі неодноразового прослуховування відбувається аналіз застосування мовних засобів, пошук фрагментів іншомовного тексту з опорою на український еквівалент, перефразування. Післятекстовий етап реалізується у вигляді роботи з запитаннями та відповідями, переказ зі складанням плану, розширення чи продовження тексту, складання висловлювання за аналогією до аудіотексту (ситуація, діалог, монолог), поступове переключення на інші види діяльності.

Розглянемо види вправ, запропонованих у навчальному посібнику "Hörverstehen. Збірник аудіовправ з німецької мови" та можливість їх застосування на кожному з вищезазначених етапів. Всі вправи посібника (виключаючи усні вправи) мають вигляд бланкового тесту, що передбачає письмову роботу безпосередньо в книзі. Цінність кожної з таких вправ полягає в її подвійній функції: можливості застосування не лише на етапах роботи з аудіотекстом, а й під час модульного контролю. Наприклад, вправи, спрямовані на словникову роботу, доцільніше застосовувати на дотекстовому етапі. Так, до аудіотексту "Das Wetter" [2, с. 84] подано близько 30 лексичних одиниць українською мовою, німецькі відповідники до яких містить аудіотекст. В залежності від рівня підготовки групи викладач або на дотекстовому етапі дає завдання знайти вказані одиниці у словнику, або вже на після текстовому етапі (у групах з вищим рівнем підготовки), застосовує даний бланк для контролю розуміння почутого. За даним принципом виконується й дещо інший вид словникової роботи. Так, наприклад, у одному з завдань до аудіотексту "Die Eisenbahn" [2, с. 93] пропонується знайти німецькі слова, які тлумачаться за допомогою певних німецьких виразів ("Hier beginnt die Zugreise", "Hier sitzt der Lockführer", "Er begrüßt die Fahrgäste, kontrolliert die Abfahrt des Zuges und Fahrscheine" та ін.). Спрощений варіант завдання такого типу – вправи 1 до аудіотекстів "Die Wohnbedingungen" [2, с. 21], "Schlechte Noten für die Bildung" [2, с. 38] та ін., у яких подано окремо тлумачення і окремо лексичні одиниці з аудіотексту, які тлумачаться, та запропоновано впорядкувати вказаний матеріал один до одного.

Взагалі, вправи на впорядкування широко представлені у навчальному посібнику "Hörverstehen. Збірник аудіовправ з німецької мови". Наприклад, у вправі до аудіотексту "Die Kontinente" [2, с. 82] пропонується визначити, який опис стосується кожного зі згаданих у прослуханому тексті континентів (Hier befindet sich die größte Wüste der Welt; Hier leben Pinguine, Robben und Wale; Dieser Kontinent besteht aus über 40 Einzelstaaten; Das ist der kleinste Kontinent der Erde і т.п.). Визначення певного явища за описом – вправа не лише цікава, а й корисна з точки зору збагачення словникового запасу студентів, розвитку пам'яті й уваги. Вправи такого типу, але в певних модифікаціях, пропонуються також до аудіотекстів "Die Freizeit" [2, с. 31], "Jungen und Mädchen. Vergleichsbewertung des Benehmens" [2, с. 97] та ін. Ще одна з модифікацій вправ зазначеного типу – аудіювання інтерв'ю ("Eine Umfrage zum Sport" [2, с. 27], "Was hat die Wende für Sie bedeutet?" [2, с. 76] та ін.). Студентам пропонується встановити, кому з опитаних осіб (зазвичай 4 – 5) належить те чи інше висловлювання. Поряд з уже зазначеними вміннями та навиками вправи такого типу сприяють подоланню труднощів аудіювання текстів, начитаних різними дикторами.

Ефективність бланкової методики особливо чітко виявляється на текстовому етапі роботи з аудіотекстом. Під час сприйняття на слух великої за обсягом інформації виникає необхідність занотувати певні цифрові дані, терміни, опорні слова. У таких випадках саме бланк для нотаток є найзручнішим дидактичним матеріалом. У навчальному посібнику "Hörverstehen. Збірник аудіовправ з німецької мови" бланки для нотаток пропонуються до текстів різного рівня складності, починаючи з найпростіших ("Der Anrufbeantworter" [2, с. 16]), де необхідно занотувати лише дату чи номер телефону, і закінчуючи текстами для аудіювання публічних доповідей ("Die Mehrsprachigkeit" [2, с. 109], до яких бланк для нотаток є фактично планом доповіді, який необхідно доповнити та надалі використати у наступному виді роботи – переказі. Методика бланкових нотаток може застосовуватися майже до кожного аудіотексту. У нашому навчальному посібнику пропонується занотовувати рецепти ("Das Kochrezept" [2, с. 16]), інтер'єр будинку ("Das Haus" [2, с. 12]), розклад уроків ("Der Stundenplan" [2, с. 15]), сюжет оповідання ("Die Freundinnen" [2, с. 96]), інформацію роботодавця про відкриті вакансії ("Im Hochschulbüro des Arbeitsamtes" [2, с. 35]) та ін. При цьому важливо правильно побудувати бланк, щоб він стимулював до знаходження необхідної інформації в аудіотексті, не ускладнюючи при цьому сам процес аудіювання.

Ще один вид вправ, які рекомендується застосовувати саме на текстовому етапі аудіювання – це так званий "Lückentest". Іншими словами, текст для аудіювання подано у друкованому вигляді, але деякі слова в даному друкованому варіанті пропущено. Перед студентами ставиться завдання заповнити пропуски, яке вони виконують безпосередньо у процесі слухання. Слід звернути увагу на те, що "пропуск" того чи іншого слова не повинен бути випадковим. Всі вставлені слова послужать матеріалом для роботи на післятекстовому етапі аудіювання, а отже повинні цікавити викладача у граматичному, словотворчому чи семантичному аспектах. У нашому навчальному посібнику завдання типу "Lückentest" запропоновано переважно у розділі VI Weltliteratur. Дещо ускладнені модифікації описаного виду вправ – завдання на повне відтворення тексту (уривку вірша чи пісні). При цьому у якості графічної опори служить певна схема. Наприклад, у вправі до вірша Г. Гейне "Seraphine": E__ r__ __ __ __ __ __ i __ s__ __ __ h __ __ //D__ __ __ __ n__ __ __ __ __ __ __ __ __ __ __ __ __. (Es rührte sie so sehre // Der Sonnenuntergang) [2, с. 61]. При виконанні таких завдань рекомендоване багаторазове прослухування. Ще один з варіантів даного типу вправ – відтворення реплік діалогу ("Die Bekanntschaft" [2, с. 12], "Das Telefongespräch" [2, с. 43]).

Важливим етапом аудіювання є також співвіднесеність аудійованого тексту з певними структурами у рідній мові. Зазвичай студенти намагаються одразу після прослухування певної фрази перекласти її рід-

ною мовою. Бланкова методика дозволяє урізноманітнити даний вид роботи. Наприклад, студентам пропонується низка речень українською мовою і ставиться завдання знайти в аудіотексті речення, які можуть бути перекладені даними українськими реченнями (“Wer war Mozart?” [2, с. 49], “Das Kino” [2, с. 51], “Unsere Erde” [2, с. 81] та ін.). Цікавими для майбутніх перекладачів будуть українські переклади німецької поезії (R.M. Rilke “Herbsttag” – “Осінній день” переклад М. Москаленка [2, с. 60]; H. Heine”Loreley” – “Лорелей” пер. Л. Первомайського [2, с. 62]; F. Schiller “Das Mädchen aus der Fremde” – “Діва з чужини” пер. М. Ореста [2, с. 63]). У вправах до вказаних поетичних творів пропонується знайти у прослуханому оригіналі певні фрази, які можуть відповідати виділеним рядкам у тексті українського перекладу, та виписати їх у надану бланкову форму.

Найскладнішим видом роботи на текстовому етапі аудіювання є вправи з перефразування. Зазвичай студентам пропонується замінити певну фразу з прослуханого тексту іншою, використовуючи синонімію чи іншу синтаксичну конструкцію. У навчальному посібнику “Hörverstehen. Збірник аудіовправ з німецької мови” запропоновано дещо інший, ускладнений варіант даного виду роботи. Завдання до аудіотекстів “Der Urwald in Deutschland” [2, с. 78], “Das Auto” [2, с. 91], “Der Umweltschutz” [2, с. 94] та ін. містять уже перефразовані речення, точні відповідники до яких необхідно знайти в аудіотексті.

Післятекстовий етап реалізується переважно усними видами роботи. У нашому збірнику аудіовправ практично кожен аудіотекст супроводжується усними вправами. Ці вправи, з одного боку, спрямовані на формування вмінь відтворення сприйнятої інформації (Erzählen Sie diese Geschichte nach [2, с. 58]; Lernen Sie das Gedicht auswendig und tragen Sie es vor [2, с. 62]), продукування тексту за зразком (Bilden Sie nach dem Muster einen Dialog zum Thema “In unserer Universitätsbibliothek”. Spielen Sie den Dialog in der Gruppe vor [2, с. 29]), з іншого – стимулюють до творчого пошуку: дискусії (Diskutieren Sie in der Gruppe, wie die Werbung aussehen muss, damit Sie sie beachten, und wie die Werbung nicht aussehen darf [2, с. 113]; Diskutieren Sie über alle Vor– und Nachteile des Handys in der Gruppe [2, с. 104]), висловлення власної думки (Und wie wichtig ist Sport für Sie? Äußern Sie Ihre persönliche Stellungnahme zum Thema [2, с. 27]), рольової гри в групі (Machen Sie die gleiche Umfrage in der Gruppe, sammeln Sie Informationen und berichten Sie über Ihre Ergebnisse [2, с. 72]).

Одним з важливих аспектів аудіювання є організований контроль. При цьому викладач повинен дотримуватися двох основних принципів: регулярність контролю та участь у ньому всіх студентів групи. Тому для більш раціональної організації контролю аудіювання доцільно застосовувати бланкові методики. Описаний нами навчальний посібник

“Hörverstehen. Збірник аудіовправ з німецької мови” містить цілу низку вправ, розрахованих саме на етап контролю аудіювання. Це різні варіанти вправ на визначення вірного чи невірного судження, представлені або у вигляді списку речень, серед яких потрібно знайти та відмітити вірні судження (“Die Haustiere” [2, с. 12]), або списку речень з поданими навпроти кожного з них літерами R (richtig – вірно) та F (falsch – невірно) (“Die Lernpsychologie [2, с. 39], “Prima, Ballerina!” [2, с. 52], “Die Kräuterhexe” [2, с. 86], “Deutsch für das Visum” [2, с. 107] та ін.). Традиційними для контрольного етапу аудіювання залишаються тести типу множинного вибору: до певного запитання подано три варіанти відповідей, один з яких є правильним, два інші – відволікаючі (“Wie mache ich mich selbständig” [2, с. 44], “Die Vorweihnachtszeit in Deutschland” [2, с. 70], “Die Wetterkunde [2, с. 83], “Die Autobahngeschichte” [2, с. 89] та ін.). Спрощений варіант тесту множинного вибору представлений у завданнях до аудіотекстів “Die Bildbeschreibung” [2, с. 15], “Das Essen: typisch deutsch” [2, с. 73] та ін., у яких пропонується серед цілої низки предметів, страв і т. п. відмітити ті, які згадуються у аудіотексті. Всі вказані типи вправ забезпечують викладачеві дотримання основних принципів контролю аудіювання, передбачаючи тим самим якість та ефективність даного виду мовленнєвої діяльності.

Окремої уваги заслуговує використання у процесі аудіювання наочності (графіки, фото) та мультимедійних технологій. Методика застосування таких технологій передбачає покращення якості навчання, вдосконалює систему організації заняття, підвищує інформаційну культуру студентів, зменшує втомлюваність та посилює мотивацію. Бланкові методики органічно переплітаються з мультимедійними технологіями. Наприклад, контрольні тести множинного вибору чи тести типу “вірно – невірно” є основою для створення бланку комп’ютерного тесту; будь-який з інших описаних у статті видів робіт можливо подати студентам у вигляді презентації PowerPoint, включивши таким чином в роботу всю аудиторію.

Отже, аудіювання, як один з видів мовленнєвої діяльності, який безпосередньо пов’язаний з успішним оволодінням комунікацією іноземною мовою, потребує ретельної підготовки кожного з його етапів. При цьому бланкові методики, завдяки своїй різноманітності, гнучкості та широким можливостям застосування, забезпечують ефективність процесу аудіювання.

Література:

1. Бочкарьова О. Ю. Методика навчання майбутніх учителів англійської мови професійно спрямованого аудіювання: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец 13.00.02 „Теорія та методика навчання” / О. Ю. Бочкарьова – К., 2007. – 24 с.

2. Гребінник Л. В. Hörverstehen. Збірник аудіовправ з німецької мови. – Навч. посібник / Л. В. Гребінник. – Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – 166 с.

3. Иванова Л. И. Обучение студентов начального этапа неязыкового вуза аудированию при самостоятельной работе с техническими средствами (на материале английского языка): Дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.02 / Л. И. Иванова – К., 1997. – 208 с.

4. Іщенко Т. М. Відбір та організація аудіоматеріалів для навчання ділового англійського мовлення студентів економічних спеціальностей / Т. М. Іщенко // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія „Педагогіка та психологія”. – 2001. – Вип. 4. – С. 112-120.

5. Кміть О. В. Тестовий контроль аудитивних умінь студентів немовних факультетів вищого педагогічного навчального закладу (II курс, англійська мова): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец 13.00.02 „Теорія та методика навчання” / О. В. Кміть – К., 2000. – 22 с.

6. Савицька Т. В. Дидактичні передумови формування у майбутніх учителів іншомовної аудитивної компетенції / Т. В. Савицька // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія „Педагогіка та психологія”. – 2002. – Вип. 5. – С. 273-279.